

Nr 158

Utlåtande i anledning av motioner om en utbyggnadsplan för de gymnasiala skolorna, m. m.

(2:a avd.)

I de likalydande motionerna I: 393 av herr *Dahlén m. fl.* och II: 498 av herr *Ohlin m. fl.* har, såvitt nu är i fråga, hemställts att riksdagen måtte besluta *dels* att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om förslag till 1968 års riksdag om en utbyggnadsplan för de gymnasiala skolorna omfattande de närmaste budgetåren, varvid särskilt förutsättningarna bör prövas att mot bakgrund av de begränsade resurserna utbygga dessa skolformer i den omfattning och inom den tidsram statsmakterna förutsatt, *dels ock* att i skrivelse till Kungl. Maj:t anföra de synpunkter på lärarnas arbetsförhållanden, vilka berörts i motionerna.

Utskottet har i den ordning § 46 riksdagsordningen föreskriver inhämtat yttrande över motionerna från *skolöverstyrelsen*. Se *Bilaga* till detta utlåtande.

Utskottet. I skolöverstyrelsens yttrande redovisas siffror till belysning av den utbyggnadstakt som överstyrelsen räknar med beträffande gymnasium och fackskola. Dessa siffror, som bl. a. uttrycker den s. k. gymnasie- respektive fackskolefrekvensen (g- och f-frekvensen) i procent av en åldersklass 16-åringar, visar att överstyrelsen räknar med att man genom en mycket måttlig ökning av antalet klasser i årskurs 1 av gymnasiet och en betydande ökning av antalet motsvarande klasser i fackskolan skall nå upp till det mål, som ställts som riktpunkt för den kvantitativa omfattningen av gymnasium och fackskola omkring år 1970, nämligen att i gymnasiet skall intagas ca 30 procent och i fackskolan ca 20 procent av årskullen. Den omständigheten att antalet 16-åringar, som minskat rätt väsentligt sedan 1965, beräknas vara ungefär oförändrat under åren 1967—1969 för att år 1970 sjunka ytterligare gör det givetvis lättare att nå det uppställda målet. Utskottet, som årligen får anledning att ta ställning till de anslagsmässiga förutsättningarna för skolväsendets utbyggnad, anser sig med hänsyn till den långtidsplanering som överstyrelsen redovisat inte ha anledning föreslå riksdagen att hos Kungl. Maj: begära förslag om en utbyggnadsplan för de gymnasiala skolorna under de närmaste budgetåren.

Vad angår lärarnas arbetsförhållanden får utskottet uttala sin anslutning

till motionärernas grundtanke, nämligen att man på olika sätt måste söka bereda lärarna bättre arbetsförhållanden. Med hänsyn till pågående utredningsarbete anser sig utskottet dock inte böra gå in på vilka konkreta åtgärder som lämpligen bör prövas, och utskottet finner därför inte anledning föreslå riksdagen att i skrivelse till Kungl. Maj:t framföra några synpunkter i frågan.

Under hänvisning till vad sålunda anförts avstyrker utskottet ifrågasvarande motionsyrkanden.

Utskottet hemställer

1. att riksdagen icke bifaller motionerna I: 393 och II: 498 i vad de avser förslag om en utbyggnadsplan för de gymnasiala skolorna;
2. att riksdagen icke bifaller motionerna I: 393 och II: 498 i vad de avser lärarnas arbetsförhållanden.

Stockholm den 14 november 1967

På statsutskottets vägnar:

GÖSTA BOHMAN

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet har närvarit

från första kammaren: herrar Näsström (s), Gillström (s), Einar Persson (s), Virgin (h), Axel Andersson (fp), Birger Andersson (s), Kaijser (h), fru Wallentheim (s), herrar Söderberg (s), Mårtensson (s), Per Jacobsson (fp), Nils Theodor Larsson (cp), Rönnerberg (s), Wallmark (h) och Thorsten Larsson (cp); samt

från andra kammaren: herrar Bohman (h), Blidfors (s), Ståhl, (fp), Mellqvist (s), fru Lewén-Eliasson (s), herrar Mattsson (cp), Turesson (h), fröken Olsson (s), herrar Johansson i Norrköping (s), Alemyr (s), Källstad (fp), fru Holmberg (s), herrar Sjönell (cp), Jönsson i Arlöv (s) och Westberg (fp).

Reservation

av herrar Virgin (h), Axel Andersson (fp), Kaijser (h), Per Jacobsson (fp), Nils Theodor Larsson (cp), Wallmark (h), Thorsten Larsson (cp), Bohman (h), Ståhl (fp), Mattsson (cp), Turesson (h), Källstad (fp), Sjönell (cp) och Westberg (fp), som anser att

dels det avsnitt av utskottets yttrande som på s. 9 börjar med »Vad angår» och på s. 10 slutar med »ifrågasvarande motionsyrkanden» bort ha följande lydelse:

»Vad angår lärarnas arbetsförhållanden får utskottet uttala sin anslutning till motionärernas grundtanke, nämligen att man på olika sätt måste söka bereda lärarna bättre arbetsförhållanden. 1964 tillsattes utredningen om lärarnas arbetsförhållanden för att företa en allsidig översyn av lärarnas arbetssituation. Utredningen väntas dock inte framlägga något resultat inom den närmaste tiden. Det vore därför berättigat att redan nu vidta åtgärder för att motverka de mest uppenbara bristerna i lärarnas arbetssituation. Det är angeläget att statsmakterna svarar för att skrivbiträdetjänster inrättas i skolorna till lärarnas hjälp. Det är också lämpligt att rekommendationer beträffande inrättande av arbetsrum utfärdas för de skolbyggnader som nu skall uppföras och för ombyggnader. Sådana provisoriska åtgärder bör underlätta genomförandet av de reformer på detta område som utredningen om lärarnas arbetsförhållanden kan komma att föreslå senare. Vad utskottet sålunda anfört i anledning av motionerna, såvitt de avser lärarnas arbetsförhållanden, torde av riksdagen böra ges till känna för Kungl. Maj:t.»

dels ock utskottets hemställan under 2. bort ha följande lydelse

»2. att riksdagen i anledning av motionerna I: 393 och II: 498 i vad de avser lärarnas arbetsförhållanden i skrivelse till Kungl. Maj:t ger till känna vad utskottet anfört.»

Skolöverstyrelsens yttrande den 29 augusti 1967 över motionerna

I:393 och II:498

a) *Gymnasiala skolor.* Motionärerna önskar förslag till 1968 års riksdag om en utbyggnadsplan för de gymnasiala skolorna, omfattande de närmaste budgetåren, varvid särskilt förutsättningarna bör prövas att mot bakgrund av de begränsade resurserna utbygga dessa skolformer i den omfattning och inom den tidsram statsmakterna förutsatt.

Vad beträffar gymnasiets utbyggnadstakt hänvisas till SÖ:s långtidsbedömning för åren 1969/70—1972/73 (LB 1968) där den s. k. g- och f-frekvensen (gymnasie- och fackskolfrekvensen) i procent av en åldersklass 16-åringar har angetts till:

	År							
	1965	1966	1967	1968	1969	1970	1971	1972
g-frekvens	29,5	30,4	30,7	30,7	31,4	33,0	33,0	33,0
f-frekvens	6,2	9,8	12,1	14,5	17,6	21,5	21,6	22,0
Summa	35,7	40,2	42,8	45,2	49,0	54,5	54,6	55,0

Det bör understrykas, att dessa procenttal avser antalet elevplatser. Då man vid beräkningarna antar att år 1970 c 3 procentenheter i gymnasiet och c 2 procentenheter i fackskolan av elevplatserna utnyttjas av elever från mer än en åldersgrupp — till följd av kvarsittning eller s. k. dubbelt utsläpp från gymnasieledande skolor — motsvarar de för detta år angivna procenttalen c 30 respektive c 20 % av antalet 16-åringar.

Mellan läsåren 1966/67 och 1967/68 skedde en viss minskning av antalet intagningsklasser till gymnasium. Då emellertid antalet 16-åringar minskade kraftigt (se nedan) blev resultatet likväl en stigande g-frekvens.

Antal 16-åringar utgjorde respektive utgör år

1965	1966	1967	1968	1969	1970	1971	1972
118 960	113 355	108 420	108 520	108 790	104 300	106 620	107 310

Antalet klasser i årskurs 1 av de kommunala gymnasierna och fackskolorna beräknas uppgå till

	1967/68	1968/69	1969/70	1970/71	1971/72	1972/73
Gymnasiet	1 100	1 100	1 130	1 140	1 170	1 180
Fackskolan	445	535	650	760	780	800

Statsmakterna har inte angett utbyggnadstakten för gymnasium och fackskola för tiden efter läsåret 1970/71. SÖ har emellertid gjort vissa kvantitativa beräkningar (räkneexempel) — med ett flertal alternativ — som finns intagna i sammanfattningen av SÖ:s petita för budgetåret 1968/69 (Avsnitt 5: Det gymnasiala stadiet under 1970-talet, s. 56 ff). Beträf-

fande yrkesskolan kan nämnas att yrkesskolfrekvensen 1966/67 utgjorde 30,8 procent, se vidare sammanfattningen s. 44 f.

Beträffande skolbyggnadsverksamheten hänvisas till detaljerade uppgifter i SÖ:s petita för budgetåret 1968/69.

b) *Lärarnas arbetsförhållanden*. Här om framhålls i motionerna det angelägna i att överväganden inom utredningen rörande lärarnas arbetsförhållanden påskyndas och att förslag framläggs, som underlättar lärarnas arbete. I avvaktan på utredningens resultat tas upp spörsmålen angående arbetsrum åt lärarna i skolan, skrivhjälp åt lärare och tjänster som lärarassistenter.

SÖ har i ändrade normer för beräkning av lokalbehov för grundskolan (SÖ 2.5.1966, publ. i Aktuellt från SÖ 1965/66 nr 52 s. 539 f) framhållit att ökningen av utrymmet för lärarna, bl. a. *arbetsrum*, är starkt motiverad med hänsyn till svårigheten att undvika håltimmar och till behovet för lärarna att i större utsträckning än tidigare förlägga förberedelser och rättningsarbete m. m. till skolan. När det gäller gymnasiala skolor är arbetsrum upptagna i lokalnormerna under samma motivering som ovan.

SÖ har — bl. a. i petita för 1966/67 — begärt medel för bidrag till *skrivhjälp åt lärare* vid grundskolan. I statsverkspropositionen 1966 s. 227 framhåller departementschefen att han finner det vara ett angeläget önskemål att dylik personal anställs och att han avser att föreslå anvisande av medel härför vid vissa statliga skolformer. Såvitt gäller andra kommunala skolformer än gymnasier och fackskolor liksom vad gäller privata skolor bör det emellertid ankomma på vederbörande huvudmän att svara för kostnaderna för skrivhjälp åt lärare.

Med anledning av Kungl. Maj:ts uppdrag att redovisa resultatet av vidtagna rationaliseringsåtgärder inom *det obligatoriska skolväsendets administration* samt omfattningen av biträdesresurser för skollärdarna inom det obligatoriska skolväsendet har SÖ i samråd med kommunförbunden utrett dessa frågor. SÖ ämnar försöka få till stånd ändringar på de punkter där denna utredning visar att läget inte kan bedömas som tillfredsställande. Här bör dock framhållas följande angående biträdesresurserna i skolorna.

Av landets samtliga rektorer inom det obligatoriska skolväsendet — dock med undantag av dem som samtidigt är skolchefer — har c 20 procent för knappa biträdesresurser jämfört med de ledtal för biträdeshjälps dimensionering som på sin tid redovisades av skoladministrativa utredningen (SOU 1964: 53). Övriga rektorer har till sitt förfogande åtminstone lika stora biträdesresurser som utredningen ansåg nödvändiga, i flera fall avsevärt större resurser. Att antalet rektorer som är bekymrade över biträdessituationen ändå är stort, kan eventuellt förklaras av att, såsom undersökningen visar, handläggningen inom en kommuns skoladministration av olika frågor i många fall är föga rationellt ordnad. Sålunda kan bl. a. visst dubbelarbete konstateras förekomma mellan rektorsexpedition och skolkansli och vidare syns arbetsfördelningen mellan dessa båda organ, gentemot andra kommunala organ och inom skolenheten, inte alltid vara den önskvärda.

SÖ kommer att överlägga med kommunförbunden i dessa frågor för att — under medverkan också av vederbörande länsskolnämnder — söka åstadkomma förändringar där sådana bedöms vara önskvärda. När det gäller *lärarassistenter* bedriver SÖ försöksverksamhet, vilken ännu befinner sig på ett stadium, som karaktäriseras av strävan att försöka anpassa organisationen och metoderna till vunna erfarenheter.

I en rapport publicerad i Pedagogiska meddelanden från SÖ 1966 nr 3

s. 15 ff under rubriken Försök med flexibel elevgruppering och lärarlag redovisas försök i Braås centralskola 1965/66. Av rapporten framgår, att lärarassistenten kan avlasta lärarna mycket rutinarbete, varigenom lärarna kan utnyttjas effektivare. I avvaktan på ytterligare erfarenheter av försöksverksamheten på området och på övervägandena inom utredningen rörande lärarnas arbetsförhållanden anser sig SÖ inte nu böra ta ställning i denna fråga.

SÖ hänvisar även till den redovisning av inriktningen av läroplansöversynen för grundskolan, som återfinns i förutnämnda sammanfattning s. 13 ff.